

Новости республики

Айсен Николаев провел выездное совещание по кормозаготовительной кампании в заречной группе районов

Глава Якутии Айсен Николаев 22 июля в рамках рабочей поездки в Мегино-Кангаласский улус осмотрел сенокосные и сельскохозяйственные угодья, пообщался с представителями сельхозпредприятий, крестьянских и фермерских хозяйств и провел выездное совещание по вопросам кормозаготовительной кампании в зерночной группе районов республики.

В местности «Анабы» с. Беке Айсен Николаев осмотрел сенокосные угодья ИП КФХ «Морозов» общей площадью 65 гектаров. Глава Догдогинского наслега Иван Новгородов рассказал, что в 2017 году Роман Морозов по линии Минсельхоза республики, как начинающий фермер получил грантовую поддержку в размере 1,5 млн. рублей и приобрел сенокосную технику и 20 голов молодняка крупного рогатого скота. Сегодня в фермерском хозяйстве насчитывается 50 коров и более 30 лошадей.

Далее Айсен Николаев осмотрел Хоробутскую систему лиманного орошения, построенную еще в советский период. Как рассказали работникам заречного филиала ГБУ «Упрмелиоводхоз» Минсельхоза республики, третий шлюз-регулятор системы с максимальным напором воды 3,5 м. был введен в 1993 году для орошения 361 га. Но на сегодняшний день шлюз-регулятор нуждается в серьезной реконструкции для свободного пропуски воды из реки Суола. Ознакомившись с проектом, Айсен Николаев дал поручение изыскать средства и провести работы по восстановлению третьего шлюза-регулятора, чтобы система лиманного орошения заработала на полную мощность.

В с. Тонголю Ил Дархан также посетил саенокосные угодья «Тукулуйа» и общался с ветераном труда заслуженным работником сельского хозяйства республики Николаем Бойцовым. Николай Михайлович сообщил, что с

прошлого года сенокосные угодья по решению местной администрации для заготовки сена предоставляются личным подсобным хозяйствам. Он отметил, что это решение является существенной мерой поддержки для жителей села.

Далее в культурном центре с. Токполю руководитель республики провел выездное совещание с участием глав улусов и наслегов заречной группы улусов по вопросам кормозаготовительной кампании. По информации Минсельхоза в этом году в республике планируется заготовить 479 тыс. тонн сена, 24 тыс. тонн силоса и 14 тыс. 200 тонн сенажа. Глава отметил, что непростая ситуация по кормозаготовке сложилась в Мегино-Кангаласском и Усть-Алданском улусах и поручил профильному министерству помочь улусам обеспечить организацию и выезд мобильных бригад на дальние участки для заготовки сена.

Он также подчеркнул, что в ходе совещания состоялся заинтересованный разговор с главами районов и населгов, руководителями сельхозпредприятий по развитию сельскохозяйственной отрасли в целом. «Я еще раз убедился, что руководители улусов и населгов поддерживают политику создания и развития организованных хозяйств. Конечно же, в этом направлении мы будем и дальше принимать выверенные решения в том числе и по вопросу субсидирования производства и реализации молока. Уверен, что в ближайшие недели соответствующие решения правительства будут приняты, в том числе, и по итогам сегодняшнего выездного совещания», - резюмировал Айсен Николаев.

Пресс-служба Главы
Республики Саха (Якутия) и
Правительства Республики Саха
(Якутия).

Око сына-затяпа

“Олбуор баһаатайдара” хамсааһын үлэтэ биһирэнэр

Сайынны ухун өрөбүллэргэ
оҕо дьарыктаах буоларын туһугар,
сынньалантын тэрийиигэ дойду,
өрсөтүүбүлүкэ араас муннуктарыгар
уонна улуустугулар сайынны
лаабырдар үлэтииллэр. Онно үгүс
оҕо хабыллан, күннэрин-дьылларын
туһалаахтык атаараллар. "Оттон
кыайан лаабырдарга хабыллыбакка
хаалбыт үөрэнээччилэр туғунан
дьарыктаналлар?" дигэн ыйытык
үөскүүр. Итини туоратар сыалтан
дьарыктаах буолуу
киинэ нэһилиэк
дьаһалтатын нөҥүө
оболор үлэлээх
буолалларын,
хамнас аахсалларын
туһугар "Олбуор
баһаатайдара"
хамсааһынны
тэрийбитэ.

«Бэйыл баһаатай-дарбыт төрдүөлэр. Манна сылдыар оһолор хамнаска үлэлииллэр, ики оһо от ыйын түмүктээн эрэллэр, кэлэр ыйга эмиэ ики үөрэнээчи кэлэн үлэлиэхтээх. Бу ый устата 10 дьарык ытылынна, 100-чэнэ оһону хаһан үлэпэстибит. Нэһилиэк иһинээҕи түөлбөлөрүнэн сылдыан үлэлиибит. Баһаатайдар 14 саастарын тусбут, КДН у-уотугар турбатах буолуохтаахтар. Нэдиэлэҕэ ики чаас устата оһолорго анаан араас оонньуулары тэрийэллэр, интэриһинэй

лиэксийэлэри
ытталлар. Оболор
мустуупарын
баһаатайдар бэйэлэрэ
хаачыйаллар ону
таһынан аатсап нечүө
туалба бапохторугар
туһааннаах
биллэриилэр
тарбаналлар. Ити
чааһыгар биһигини
кытары нэһилиэккэ
тэриллибит кириисис
киинин исписэлиһэ
Федора Седалищева
ыкса үлэлэнэр, - диир.
Чурапчытаагы дьыл

кэргэн ойбуулун уонна ычматы кытары
үлэсэ социальный-психологической
кийин педагог-психолога Виктория
Борисова кэлсию.

Одолоо анаммыт биризмэлэригэр
кылаастарын салайааччыларын
кытары кэлэн, баһаатайдар тэрийэр
ооннууларыгар олус көхтөөхтүк жыттан
ооннуулар эбит. Мин бу лаазырга
иккис сүлбөн сүлдьэбин. Бэйэм Семен
Новгородов аатынан Чурапчы орто
оскулатын 3-с кылааһын бүтэрдим

Манна кэлэн
сизэккилэргэ
уу кутабын
ооннуубут,
аһыбыт.
Мин сизакигэ
уу кутарбын
сөбүлүүбүн.
Элбэх обону
кытары билсэбин.
Маннык пааһыр
баара наһаа
үчүгэй, — диэн
Алена Адамова

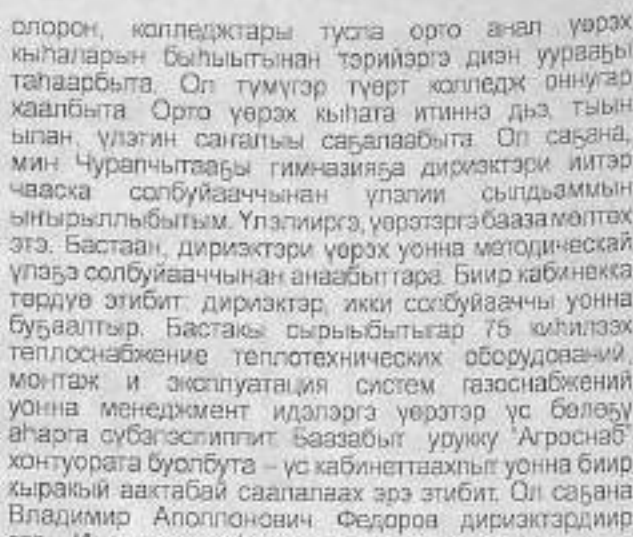
Лаабырга хэбыллыбакка хаалбыг
оболорго анаан маннык хамсааһын
баара олус туһалаах, суопталаах.
Дьерыктаах буолуу клинигэр уонна
нэһилээкпит дьуһалтатыгар улахан
махталбытын тизрэдбит

Семен ЖЕНДРИНСКИЙ.

Тыя хаһаайыстыбата

ОТТООХУН ОТ ЫЙЫН 25 КҮНҮНЭЭБИ ТУРУГУНАН

№	Нэнийлэгтэр	Тизх. ахсаана, (единиц)	Зөөн ахсаана, (единиц)			Отчут ахсаана	Охсудунна гектар	Бэлэмнэммит от, (туонна)				график-тан %	Би-лаантан %
			барыта	итинтэн:				былаан	график быхыы-тынан	отуогтуур күн барыл-лааһын	факт		
				мех.	полумех.								
1	Алабар	51,0	42,0	11,0	31,0	75,0	430,0	1900,0	399,0	1400,0	153,0	38,3	8,1
2	Бахсы	26,0	19,0	4,0	15,0	28,0	274,0	1778,0	373,4	1725,0	150,0	40,2	8,4
3	Болтоно	43,0	30,0	3,0	27,0	40,0	600,0	1895,0	398,0	2000,0	510,0	128,2	26,9
4	Болугур	46,0	31,0	13,0	18,0	41,0	340,0	3036,0	637,6	3036,0	252,0	39,5	8,3
5	Кытаанах	40,0	30,0	11,0	19,0	46,0	461,0	1768,0	371,3	2000,0	270,0	72,7	15,3
6	Арыылаах	30,0	24,0	4,0	20,0	24,0	181,0	1661,0	348,8	1661,0	157,0	45,0	9,5
7	Мугудай	64,0	39,0	13,0	26,0	21,0	517,0	2679,0	562,6	2657,0	350,0	62,2	13,1
8	Одьулуун	75,0	38,0	6,0	32,0	43,0	555,0	3378,0	709,4	2678,0	450,0	63,4	13,3
9	Соловьев	53,0	50,0	10,0	40,0	63,0	490,0	2486,0	522,1	2500,0	320,0	61,3	12,9
10	Сылан	98,0	68,0	17,0	51,0	23,0	701,0	4315,0	906,2	3666,0	333,0	36,7	7,7
11	Төлөй	54,0	46,0	8,0	38,0	46,0	584,0	1587,0	333,3	1500,0	284,0	85,2	17,9
12	Хадаар	52,0	41,0	5,0	36,0	31,0	423,0	1791,0	376,1	1791,0	178,0	47,3	9,9
13	Хатылы	52,0	47,0	7,0	40,0	40,0	430,0	2104,0	441,8	2000,0	328,0	74,2	15,6
14	Хайахсыт	59,0	48,0	8,0	40,0	52,0	600,0	1680,0	352,8	1480,0	330,0	93,5	19,6
15	Холтобо	62,0	52,0	10,0	42,0	51,0	365,0	3385,0	710,9	3320,0	156,0	21,9	4,6
16	Чакыр	42,0	35,0	4,0	31,0	34,0	310,0	2271,0	476,9	1590,0	190,0	39,8	8,4
17	Чурапчы	60,0	52,0	3,0	46,0	29,0	405,0	1616,0	339,4	1500,0	343,0	101,1	21,2
	Улуус үрдүнэн	907,0	692,0	137,0	552,0	687,0	7666,0	39330,0	8259,3	36504,0	4754,0	57,6	12,1

Үс-шүлүүнү тааарылып кэнниттэн СГУ филиалларын суух онорор туһунан болпуруос турбутугар, ол сабана, Егор Борисов СӨ Ырабынталыстыбатын бэрэссэдээтэлинин үлэни

Бийиги олстизмабит тутулунаң, быраактыканы
70% биэриэхтээхпит, ити иһигэр үөрэх быраактыката

Итиннээк кэпсэгийг өссө өрдөөбүттэн баар. 803 РГ дигэн буддьүөт эйгэтин оптимизациялааһын туһунан баһылык дыһаһа баар. Итиннэ үөрэх систиэмэҕэ эмиз киирэ сылдьар. Ити ирдэбилинэн 2023 сылга дигэри уопсай оптимизация син биир бытыллар, онно аграрнай техникум колледжы кытары холбоһуохтаах дигэн былаан баһытынан киирэ сылдьар. Оннук быһаарыныыны биһиги манча ылбаппыт. Билинни турулунан, оннук быһаарыныы министиэристибэ өттүттэн бигэргэнэн тахса илик. Иннэ тынан, бэйэбит салааларбытынан үлэлээбил-пит курдук үлэни өлөрөбүт. Бигэргэниллибит уураах табыстабына, дыонно-сээгэсэ илэтиннэри тахсыа диэн саныбын.

Кэлсэттэ Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Саша кинизэ

Суугунаа, Чурапчым чаранга

Ог айын 20 күнүгэр Чураалчы
литературидинэй түмүстүн айар куттаах
дьоно «Суугунаа, Чураалчым чарана»
дизн бастахы хоһоон хомурунньуга
бачээтгэнэн күн сирин көрбүт үерүүтүн
үлгээтэ, Магаайыга түмүстүбүт
Күммүт анаабыт курдук туран биэрдэ.
Сирбилтин-дойдубутун албаан, сылаас
алаадынан, сөрүүн кымылынан аяха
тутаалпытын кытта, күммүт былыт
бышыттан көстөн чабылчычы тылан
тахсан, бары сүргэбит көтөбуллэн,
үөрэ-көтө түсүбүт. Абылалпыт курдук,
бары биир туруука кириэн, кэспээн
киэнэ кэрэтэ, сэлэн киэнэ сиздэрэйэ,
истин санаа үлгээстихтэ, ииники
үлэни торумнааһын барыбытын биир
сыалга түмтэ, биллибэт ситиминэн
холботолото. Хоһоон хомсогой
хонуутугар дуоһуяа күүлэйдээтибит
Кэлбит дьон бары ис сүрэхтэн тахсар
истиг изйиилэрин төрөөтүт төрүт
тылбыт сүнкэн баайынан уугаан.

Иннигитин давань сыгыг бэрүбүт
 сыппаабатын! Бииргэн биир хэрэ
 айымнылар айыллан, дьоннугун-
 сэргэбитин куруутун үөрдэ, хэрэ эйгэ
 ыгыра-угуйа, абыгыг түрдүннар.
 Санаттан сана сабахтар иннигитигэр
 арыллан истиннэр! Айымнылаах
 үлэбитигэр ситиһиилэри, чугас
 дьоннугулар чэпчэн-чэбдик
 доруубуйаны, үтүмэн үгүс үөрүүнү,
 уйгуну-быйаны, дьолу-соргуну
 бакарабын!

Наталя СЕРГЕЕВА-ААНА КЫЙНА,
чурапчы литэрэтиринэй түмсүүтүн
чилиэнэ, СӨ үөрэбириитин туйгуна.

Төрөөбүт соругум

Билии төрдүн барытын биэрбит сирим баар -- Чурапчы

Чурапчы улуунун үөрэжин салалтатын «Сана олох» хаһыакка анал сыһыарыта

БАСТЫННАР ЧИЭСТЭННИЛЭР

Быйыл үтүө үгэскэ кубулуйбут бастын педагогтары чизэстэһин үөрэх дылын бүтүтэ ытылынна. Барыта 20 педагог улуус дьаһалтатын аактабай саалатыгар чизэстэннилэр. Эбэрде тылы Чурапчы улуунун дьоктааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, үөрэх салалтатын начаалынныга Тамара Павлова, баһылыктар ааттарыттан Чурапчы нэһилиэтин баһылыга Владимир Сивцев эттилэр. Өрөспүүбүлүкэ, Россия таһымыгар кыайыт педагогтар Бочуот кинигэтигэр ааттара кыһыл көмүс буукубанан суруллан, устуоруйага киридэ. Быйылгы сонун көстүүнэн үөрэх салалтата анал бэлиэни олохтообут, Чурапчы нэһилиэтин баһылыга эмиз анал бэлиэ туттарыта кэрэхсэнэ. Маны тэнэ бастын педагогтардаах оскуола, уһуаан, эбии үөрэхтэһин тэрилтэлэрин салайааччыларыгар махтал тыллара этилиннилэр.

Бастын педагогтарынан ааттаннылар. Бүтүн Россиятаабы «Восемь жемчужин ДО» куонкурус «Медийный образ ДО» номинация кыайылаабы, Л.С. Выготский гранын хаһаайына Мария Петровна Саввина – Чурапчы нэһилиэтин «Улыбка» уһуаан эбии үөрэхтэһин педагога.

Бүтүн Россиятаабы «Мастер педагогического труда по учебным и внеучебным формам физкультурно-оздоровительной и спортивной работы» куонкурус регионнаабы түһүмэтин кыайылаахтара Дмитрий Николаевич Иванов – Чурапчы нэһилиэтин «Березка» уһуаанын физкультурнаабын инструктора, Павел Дмитриевич Собакин – С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын физкультурнаабы учуутала, лауреат Сергей Сергеевич Абрамов – Р.И. Константинов аатынан Амма орто оскуолатын ОБЖ уонна физкультурнаабы учуутала.

СӨ «Сыл учуутала-2019» куонкурус кыайылаабы уонна лауреата Иннокентий Иннокентьевич Бекянов – Арылаах орто оскуолатын физикаабы учуутала.

СӨ «Дефектолог учуутал-2019» куонкурус «Неограниченные ресурсы» номинация кыайылаабы Светлана Васильевна Артемьева – Чурапчы нэһилиэтин «Улыбка» уһуаан логопед-дефектолога.

Өрөспүүбүлүкэтиги программированига хамаанданан чөмүтүнээт хас да төгүлээх кыайылаахтара уонна призердара Гаврил

Иннокентьевич Гоголев – Алабар орто оскуолатын, Прокопий Прокопьевич Захаров – Чурапчы гимназиятын, Евгений Вячеславович Прокопьев – С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын информатикаабы учууталлара.

Өрөспүүбүлүкэтиги «Сыл баһаатаабы-2019» куонкурус 2 истиэпэннээх диплома Сахаады Дмитриевна Лаврова – ЧРОСИО дириэктэри кылаас уонна оскуола таһынаабы иитэр үлэбэ оогбуйааччы.

Өрөспүүбүлүкэтиги «Педагог-психолог-2018» куонкурус 3-с истиэпэннээх диплома Прасковья Егоровна Яковская – Чурапчы нэһилиэтин «Кыталык» уһуаан психолога.

Өрөспүүбүлүкэтиги «Оболорго сүрэхпин аныбын-2019» куонкурус диплома Лидия Иосифовна Миронова – «Радость» Обону сайыннарар киин эбии үөрэхтэһин педагога.

«Мин бастын уруогум» устуоруйа учууталларын өрөспүүбүлүкэтиги көрүү-күснүрүһүн кыайылаабы Любовь Константиновна Макарова – С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын обществознаниеабы учуутала.

Өрөспүүбүлүкэтиги «Педагогическая палитра» куонкурус диплома Лидия Егоровна Попова – Хайахсорт орто оскуолатын саха тылын уонна литератураларын учуутала.

«Сыл иитээнчитэ» куонкурус улуустаабы түһүмэтин кыайылаахтара, өрөспүүбүлүкэтиги түһүмэх кыттааччылар Матрена Витальевна Пермякова – «Улыбка» уһуаан иитээнчитэ, Нюрбина Игоревна Слепцова – «Кэскил» уһуаан иитээнчитэ.

«Эдэр педагог» куонкурус улуустаабы түһүмэтин кыайылаахтара, регионнаабы түһүмэх кыттааччылар Юлия Миронова Макарова – Чурапчы гимназиятын английскай тыл учуутала, Ньургуйаана Михайловна Новгородова – ЧРОСИО математикаабы учуутала, Дьулустан Сергеевич Атаков – С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын физикаабы учуутала, Айсен Анатольевич Попов – Болтоно орто оскуолатын устуоруйа уонна обществознание учуутала.

Барытытын эбэрдэлибит, өссө да элбэх ситиһиилэр кэлэ турдуннар.

Мария АРТЕМЬЕВА,
методической отдел исписэлиһэ.

«Музыка – для всех» кэнгириэскэ

Дьоккуускай куоракка бэс ыйын 28 күнүттэн от ыйын 5 күнүгэр диэри «Музыка – для всех» норуоттар икки ардыларынаабы III-с кэнгириэс уонна эдэр муусукааннарга бастакытын ытыллар «Розовая чайка» куонкурус буолан ааста. Кэнгириэскэ барыта 7 дойдуттан 400-тэн тахса киһи кытынна. Японияттан, Согуруу Кореятан, Кытайтан, Белоруссиятан, Италиятан, Америкатан уонна Москвадан, Санкт-Петербургтан муусука дьизэтэллэрэ кыттылаах кэнгириэс обону кыра сааһыттан улаатыар диэри муусукааһынай үөрэхтэһиниэ анаан ытылынна.

Чурапчы улууттан оскуола муусукаабы учууталлара, уһуаан муусукаабы салайааччылар, култуура, үөрэх салалтатын үлэһиттэрэ кытынныбыт. Үгүс маастар-кылаастар, лекциялар, ида таһымын үрдэтэр куурустар ытылыннылар. «Ол курдук, Маргарет Теодора Мария Ван Дер Хейден (Нидерланды) олус интаризинэй үс күннээх маастар-кылааһыгар уһуаан муусукаабы салайааччылар сырыттылар. Кини 6 сааһыгар диэри оболору муусукааһынай үөрэхтэһиниэ дьарыктанар эбит. Москвадан Ольга Федоровна Асатрян ыһыппыт 3 күннээх кууруһугар учууталлар эмиз идэлэрин таһымын үрдэттилер.

Биир сүрүн ситиһиитинэн «Проект «Музыка для всех»: инновации, технологии, разработки» хомуурунньукка С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатын педагогтара Г.Н. Игнатьева, Д.Д. Портнягина, Төлөй «Кустук» уһуаан муусукааһынай салайааччыта Т.А. Крюкова үлэлэрин уопута бэчээттэнэн табыста.

Бастакытын ытыллыбыт «Розовая чайка» куонкуруска кыттан, Чурапчы уонна Дирин муусука оскуоаларын иитиглээччилэрэ Айаал Варпаков, Дьулус Васильев, флейтаабы сонньооччулар ансаамбыллара махтал сургуунан бэлиэтэннилэр. Сылан орто оскуолатыттан «Халлаанга үрдэл» инструментальнай рок-бөлөх, салайааччы А.Г. Борисов дипломант үрдүк аатын сүктүлэр.

Евдокия Ван-Чу-Лин,
Үөрэх салалтатын методической отделын
исписэлиһэ.

Чурапчы нэһилиэгэр урбаан-ныт Прасковья Васильевна Сивцева 2012 сыллаахха дьиз кэргэнинэн көмөлөөн, дьизигэр «Ньээм-Ньээм» дьиз обону көрөр-истэр эрдэ сайыннары бөлөбүн тэриимитэ. Манны 10 оҕо сылдыар. Балтараа саастарыттан үстэригэр диэри саастаах оболорго ооньуу нөһүө адаптацияны ааһалларыгар усулуобуйаны тэрийэллэр, араас сайыннараар эйгэлэри үлэлэтэллэр. Оҕо эйгэтэ баар – саамай ыраас, саамай чараас, саамай истин, саамай сэргэх. Мандар Уус өбүтэ кэс тылыгар олобуран, обону кыра сааһыттан саастылаахтарынан кытта тэннэ сылдыа, маннайгы үөрүйэхтэри инэринэ, көнүл босхо үүнэн-сайдан иһэллэригэр болломторун уураллар. Кыракий уйаларын тэлгэс сибэкигитигэр дьүөрэлээн «Ньээм-Ньээм» дьиз ааттаабыттара.

Оболорго анаан 4 клин тэриллэн, ол нөһүө обону сайыннараллар.

Оҕо саас уйата – «Ньээм-Ньээм»

Оҕо 5 сааһыгар төрөөбүт тылын дорбоннорун барытын сөпкө сангарар буолуохтаах. Кэнники кэмгэ оҕо дорбоннуу чүүлүккэ сангарбат буолуута үксээтэ. Санардыы санаран эрэр оҕоҕо сангарар аппарааты туһанан былчынын сайыннараарга араас эрчиллиилэри ыталлар, ону тэнэ остуоруйа дьоруойдарын, куукулаларын кытта тэбис тэннэ ыйытыкка хоруйдуу, кэпсэтэ үөрэтэллэр.

Айар дьобур эйгэтигэр оболор араас матырыйаалынан тутуулары оноро ооньуулар, уруһуй эйгэтигэр маннайгы хардылары онороллор, мэхийи сатабылларын интэринэллэр. Хоһоон ааһарга, ылыырга холонсоллор, хорооводка эргийэллэр.

Иитээнчилэр оболор доруобуйаларыгар улахан болломтору

уураллар. Ол курдук «Айылба хамсаһылар» бырагырааманан аттарын-хааннарын эрчийэллэр. Араас үөнү-көйүүрү, кыһылы үтүктэн сүүрэллэр көтөллөр, араас мас, сибэки буолан уоскуйаллар. Итинник хамсаһылаах ооньуулар оҕо илиитин, атабын, сийин былчыннарын сайыннараллар, имигэс буоларга үөрэтэллэр.

Сивцевтар дьиз кэргэн чааһынай уһуааннарын сайыннараарга сана, сонун хайысханы көрдүүллэр. «Биһикэ саамай улахан сыанабыл – оҕо үөрбүт мичээрэ, астыммыт сирэйэ, төрөппүт устубат махтала буолар» – дииллэр.

Сивцевтар сыралаах үлэлэрин түмүгүнэн үгүс ситиһиилээхтэр. Ол курдук, өрөспүүбүлүкэтиги 10-с педагогическай дьаарбанкаабы «Золотой дебют ярмарки» номинация дипломаһынан, 2015 сыл түмүгүнэн

Чурапчы урбаанньыттарынын «Лучший товар года» сэртиликэст хаһаайынынэн буолбуттара. 2018 сыллаахха Прасковья Васильевна

«Оскуола иннинээби үөрэхтэһин сайдыытыгар кылаатын иһин» бэлиэ хаһаайынынэн ааттаммыта.

Прасковья Васильевна 2016 сыллаахха Чурапчытаабы «Туллукчаан» уһуаан көмөтүнэн СӨ Үөрэххэ министриэстибэтин иһинэн үлэтиир «Партнерство» бырагыраамаабы кирибитэ, уһуаанна уочараты суох онорууга анаан, үһүтэн үһүэ саастаах оболору ылан үгүс үлэни ыһыппыта. Оонькини дьонуннаах үлэтин сыаналыыбыт уонна махтанабыт. Өссө да баай уопукун уонна обону иитиигэ сонун көрүүлэрин туһанан, сыралаах үлэбэр үрдүк ситиһиилэри баһарабыт!

Светлана ЭВЕРСТОВА,
методической отдел исписэлиһэ.

“Кустук” лаабырга сынньаннылар

Сахасирин норуоттарын 7-сыспартыбынай ооньнууларын эчетугар ытыллыбыт күрэхтэргэ Обо ыспартыбынай оскуолатын (ДОСШ) иитиллээччилэрэ ситиһиллэннилэр. Чурапчы гимназиятыттан Карина Ноговицина, Нина Попова, Дайаана Пономарева, ЧРОСИО-тан Ангелина Дьяконова, Анжелика Коркина, Уля Оконешникова састааптаах Чурапчы хамаандата бу ооньнууларга суумардиир фитнес-аэробика чөмпүйөннэттэр хамаанданан 3-с призэр буолары ситистилэр. Тириэньэр – Дария Владимировна Фомина, Остуол тенниһин күрэээр Геннадий Изотович Кривошопкин, Ньургун Михайлович Сабарайкин тириэньэрдээх хамаанда бастаата. Вова Кривошопкин (Хатылы) уонна Айсен Степанов (ЧРОСИО) бириддиһэн, пааранан уонна булкупта (смешанный) кириэһи көрүннэригэр чөмпүйөн уонна призэр үрдүк аатын ыллылар. Алена Попова пааранан кириэһи 3-с буолла. Хамаанда кыайылыгыгар Гриша Абрамов (Хатылы) уонна Алаша Никитин (ЧРОСИО) тус кылааттарын киллэрдилэр. Буулдунан ытыыга ВП-40 көрүнэр уопаттарга Кытаанахтан Николай Федорович Смирников тириэньэрдээх Михаил Аржаков чөмпүйөн, Уйусхан Захаров 2-с призэр буолары ситистилэр. ПП-40 көрүнэр И.М. Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатыттан Сергей Васильевич Петров тириэньэрдээх Ян Федоров чөмпүйөнүнэн буолла. Николай Капитонович Сивцев дыарыктыыр оҕолоро – С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатыттан Валентин Иванов, Артур Григорьев 3-с призэр буолулар.

Мындаавайы «Кустук» лаабыр 1 сезонугар, бэс ыйын 20 күнүттэн от ыйын 3 күнүгэр диэри, Обо ыспартыбынай оскуолатыттан 63 оҕо чөбүдүгүрдэр дыарыктарынан хабылынна. Бокс – 13, көмүл тустуу – 28, остуол тенниһэ – 5, гирз устуордугар – 2, мас тардыһыыга – 14, чэпчэки атлетикага – 1, хотугу многоборьега – 2. Тириэньэрдэр Иннокентий Петров (көмүл тустуу), Ньургун Седалицев (мас тардыһыы), Альберт Иванов (хотугу многоборье), Николай Сивцев (бокс) оҕолор дыарыктаналларыгар, сынньаппалларыгар сүрүн бөлүөмүттөрүн уурдулар.

Семен МАКАРОВ,

Чурапчытаабы оҕо ыспартыбынай оскуолатын дириэктэри үөрэх чааһыгар солбуйааччы.

Уһуяанга эрдэ сайыннарыы бөлөбө

Бу туһунан билиги Үөрэх салалтатын оҕону иитиигэ уонна сайыннарыыга салаатын начаалынньыгыттан Маргарита Прокопьевна Оконежниковааттан ыйыттыбыт.

– Быйылгы үөрэх дылыгар Чурапчы улуугар 3 уһуяан саҥа дьэиэт олоххо кириэстээх, онно ханнык бөлөхтөр баар буолуохтарай?

– «О национальных целях и стратегических задачах развития Российской Федерации на период до 2024 года» дьин 2018 сыл ыам ыйын 7 күнүнээби Россия Бэрэсидьиэнин 204 Н-дээх уурааҕар олобуран, оҕону 3 сааһыгар диэри эрдэ сайыннарыы, онно сэлтөөх усуллубуйаҥы тэрийии туһунан сыал турар. Ол чэрчитинэн Чурапчы улуугун дьаһалтатын өйөбүлүнэн, 2019–2020 үөрэх дылыгар улууспутугар оҕону сайыннарыар үс киин – Чурапчы нэһилиэгэр «Улыбка», «Мичил», Төлөй нэһилиэгэр «Кустук» уһуяаннар үлэлэрин саҥа дьэиэ саҥаабы сүлдьүлүлэр.

Оҕону эрдэ сайыннарыы – билигин кэм ирдэбилэ. Төрөппүттэр баҕа санааларын учуоттаан, «Мичил» уһуяанга оҕону эрдэ сайыннарыыга 4 бөлөх, «Улыбка» уһуяанга 3 бөлөх, «Кустукка» 1 бөлөх аһыллара былаанналар. Онно биридэрэтигэр уонна балтараа саастарыттан оҕолору ылаллар. Күн бүгүн «Улыбка» уһуяан эрдэ сайыннарыы бөлөхтөргө оҕолору тоҕолору ылан олоһор, «Мичил» уһуяанга 1 сааһыттан оҕолору ылыыга сайаапкалары хомуйаллар.

– Эрдэ сайыннарыы бөлөхтөрүгэр оҕолору ылыы хайдах ытылларай?

– Үөрэх салалтатыгар кэлэн төрөппүттэр оҕолорун «Е-услуги. Образование» порталга учураакка туруораллар. Ирдэнэр докумуоннар – оҕо төрөөбүтүн туһунан туоһу сурук куолуйата, төрөппүт лаастарын куолуйата, дьэиэ кэргэн ыспыраапката. «Е-услуги» портал нөнүө бэйэлэрэ турбут төрөппүттэр бааллар, ол төрөппүттэр ыйыллыбыт докумуоннары Үөрэх салалтатыгар аҕалан, оҕобут учураакка турбутун бигэргэтэбит.

Кэпсэттэ Мария АРТЕМЬЕВА, үөрэх салалтатын методической отделын инспирэлиһэ.

Өрөмүөн үлэлэрэ ытыллаллар

Чурапчы улуугун туһууга уонна архитектураҕа бири калым сакаасчыт сулууспата иһитиннэрэринэн, саҥа үөрэх дылын көрсө үөрэх тэрилтэлэригэр өрөмүөн үлэлэрэ ытылла турар. От ыйын 10 күнүнээби туругунан сайынны кэмнэ Чурапчы гимназиятын, Хатылы, Кытаанах, Төлөй, Одьулуун, Төлөй, Чакыр оскуолаларын кылаабынай куорлустарыгар, Кытаанах улуусту саалатыгар, интэринээтигэр, Чыапалара «Алгыс», Чурапчы «Кыталык», Маралаайы «Чуорээнчык», Дирин «Ыллык» уһуяаннарыгар үлэ баран, көрүлүбүт үп төлөннө. Эссө да үлэ ытыллаллар.

Николай МАКАРОВ,

Чурапчы улуугун туһууга уонна архитектураҕа бири калым сакаасчытын сулууспатын инспирэлиһэ.

Кизн туттар педагогтарбыт

Оҕону иитиигэ саҥа хайысхалары тобулар

ИИТЭЭЧЧИ

Уһуяан саастаах оҕолору иитиигэ аныгы цифровой ньыманы баһылаабыт иитээччинэн Чурапчы нэһилиэгин «Улыбка» уһуяан эбии үөрэхтээһиннэ педагога Мария Петровна Саввина кизн тутта ааттыбыт. Мария Петровна – Чыапалартан төрүттээх, Дьоккуускайдаагы педучилище оскуола иннинээби салаатын, кэлин Саха Судаарыстыбаннай университет Педагогическай үнүстүүтүн бүтэрбит киһи билиилээх инспирэлиһэ. 1995–2015 сс Бахсы «Сулусчаан» уһуяаныгар иитээччинэн олус таһаарылаахтык үлэлээбитэ.

2015 сылтан «Улыбка» уһуяанга эбии үөрэхтээһин педагогунан айымньылаахтык үлэли сүлдьүр. Кини үлэтигэр үгүс саҥаны киллэрэр, ылыбыт үлэтин ыһыктыбат эппирэнтээх, туруоруммут сыалын ситиһэр үлэһит киһи. Кырачааннары иитиигэ теорияны уонна практиканы табыгастаахтык туһанар. Педагог бэйэтин билиитин угумнаахтык ханатар, араас куурустарга, семинардарга, научнай-практическай кэмпирэнтсийэлэргэ кыттар. Бэчээккэ тахсар литэрэтиринэи таһаарылары бэлэмнэн таһаарар ааптар оҕолорго аналлаах «Өс хоһоно – абуэ номоһо» («Бичик», 2007), Айылбаҥы билгэлээһини билиһиннэрэр «Тэлгэһэ билгэлиттэрэ» үөрэнэр кинигэ («Бичик», 2017), «Күнчээ» уһуяан саастаах оҕолорго аһамыт научнай-популярнай таһаары («Бичик», 2012–2014 сс) уһуяан үлэһиттэригэр, төрөппүттэргэ аһамыт «Биһик» научнай-практическай сурунаал ааптара уонна эрдэстэрэ, «Оҕо уонна Айымньы» уһуяанга оҕолорго ааҕарга аһамыт хрестоматия. Билигин оҕолору идэсэ туһаайар интерактивнай энциклопедияга үлэлэһэр.

Сүрүн биллэр үлэтинэн сайыннарыар биэриилэри көрдөрөр, мультфильм, клип

таһаарар, оҕону бары өттүнэн сайыннарыар эйгэни тэрийэр «Тиһилик» телестудията буолар. «Тиһилик» телестудия анал рубрикалардаах, олохтоох «Маарыкчаан» эфиригэр, «Саха» НКХ, Youtube ханаалыгар көстөр. Бу үлэте «Детская телестудия «Тиһилик» как открытое, творческое пространство ДОУ Проект «Одаренный ребенок» в Якутии. Лучшие практики дошкольного образования» И.И. Комарова коллективнай монографиятыгар («Зимородок» Москва-Якутск, 2017), «Сага олох», «Эдэр саас» хаһыаттарга «Чурапчы кырачааннара медиа үөрэҕинэн сайдаллар», «Организация цифровой образовательной среды в дошкольной образовательной организации» («Народное образование Якутии» №4, 2018) ыстатыйаларыгар сүрдэтиллэбитэ.

Сыллата көбүлэн ыттар өрөспүүбүлүкэтээби ааптарыскай бырайыактара. 2016 сылтан – «Оҕо уонна Айымньы» литэрэтиирэ кункуруһа 2017 сылтан – «Тиһилик» оҕо саас видео-кункурус Анал кункурустарга кыттан ситиһиллэммитэ, 2016 с. «Сулусчаан» мааскалар-2016 өрөспүүбүлүкэтээби оскуола иннинээби тэрилтэлэр ортолоругар видео-киинэ күрэээр Гран-прины ылбыта, бастакы өрөспүүбүлүкэтээби «Мир вокруг нас» бэстибэл анимация киинэ-кункуруһун диплома, даурата, «Дьэи-дьэччээн» мультфильминан өрөспүүбүлүкэтээби «Мультяндия» кункурус бастакы истипээннээх диплома.

СӨ үөрэтириитин туйгуна, «Оскуола иннээби үөрэхтээһин сайдыытыгар киллэрбит кылаатын иһин» бэлэз хаһаайына, үрдүк категориялаах педагог Мария Петровна Саввина таһаарылаах үлэтинэн СӨ Бэрэсидьиэнин

гранын (2014), «Модель Медиацентра» бырайыагына Тыва сириин педагогическай дьаарбанкатыгар С. Үөрэтин министриэтибэти гранын (2017), «Управленческие проектами в сельских школах в условиях модернизации интернационализации образования» өрөспүүбүлүкэтээби кэмпирэнтсийэ түмүгүнэн Чурапчы улуугун баһылыгынан граны «Цифровая трансформация образовательного пространства ДОУ» бырайыага РИ-статустанан СӨ Бэрэсидьиэнин гранын (2018) хаһаайына буолбута.

Тыва сириин педагогическай дьаарбанкатын оскуола иннинээби тэрилтэлэр эбии үөрэхтээһин педагогтары «Помоги мне сделать это самому» кункуруһун лауреаты (2016), «Рыбаков Фонд олохтообут Л.С. Выготскай аатынан уһуяан педагогтары Бүтүн Россиятаабы кункурус кыайылаабы (2017) Л.С. Выготскай аатынан II сайынны оскуола кыттылаабы (Москва, 2018), Чурапчы улуугун эбии үөрэхтээһиннэ бастын педагога (2018), Бүтүн Россиятаабы «Восемь жемчужинок» кункурус «Медийный образ ДО» номинация кыайылаабы (2018), «Воспитание и развитие детей младшего возраста» Норуоттар икки ардыларынаабы XIII-с форум кыттылаабы (Москва, 2019).

Маргарита ОКОНЕШНИКОВА

Үөрэх салалтатын оҕону иити уонна сайыннарыы салаатын начаалынньыга

Олох үөһүгэр

Красноярскайдаагы судаарыстыбаннай педагогическай университеты ситиһиллээхтик бүтэрэн, учууталынан аһанан, төрөөбүт улуугу аһамылаах үлэтин саҥалаабыта. Кини үөрэхтээһин эйгэтигэр уолсайа 30-тан тахса сыл үтө суобастаахтык, бэриниллээхтик үлэлээн кэллэ, күн бүгүнүгэр диэри дьонно-сэргээ убаастанар учуутал буолар.

Нюрбина Молотова оҕо сөптөөхтүк сайдарыгар, дойдутугар бэриниллээх патриот киһи буолан тахсарыгар кыһамньытын уулар. Оҕо алын кылаастан саҥалаан, сирдээх киһи буолан тахсарыгар, биллэн турар, учуутал сыраллаах үлэтин түмүгэ көстөр. Билигин кини үөрэпит-тахайбыт оҕолоро дьонун үлэһит дьон буолан табыстылар.

Нюрбина Молотова оҕолорун кытта тэннэ оскуола, нэһилиэк туох баар тэрээһиннэригэр көхтөөхтүк кыттан, ситиһиллэнэн үөрэнэччилэригэр, эдэр кэллээхтэригэр холбоһор буолар. Кини аныгы көрүүпээх учуутал буолан, олоһу кытта

тэннэ хардылыһар. Ол курдук уруоктар аныгы технологияны табы туһанан, оҕо интэриһин тардар, диири билиини бигэрэр. Учуутал үөрэтэр уруоктары таһынан патриотическай иити куруһуугун ыттар, оҕолоро бары научнай кэмпирэнтсийэлэргэ олимпиадаларга кыттан үрдү ситиһиллэнэллэр. Нюрбина Молотова олоххо инники позицияны тутуһан, алын сүһүөх кылаас учууталлары методическай холбоһугу салайар. Учууталлары көбүлэн, араас семинардарга аһаҕас уруоктары ытталлар. Маны сэрэ, үөрэтэр оҕолоругар норуот тылыннан уус-ураа айымньытын – фольклорун олонхону үөрэтэр, кыра ардактарыттан төрүт тыл култууратыгар уһулар.

Нюрбина Молотова отуттан тахса сыл кэнчээри ыччаах чин билиини интэрэн, өссө дүтүбүткээх үлэ үгэнигэр сүлдьүр. Киниэхэ сыраллаах үлэтигэ ситиһиллэри, үтө түмүктэр баҕарабыт.

Лилия ДЕДЮКИНА
Үөрэх салалтатын инспирэлиһэ

Сүлдьүрүлүн бэлэмнээтилэр Мария АРТЕМЬЕВА, Анна ЗАХАРОВА

Бу аан ийэ дойдуга бэйэлэрин идэлэригэр айылбаттан айдарыллан, аһанан кэлбит бэриниллээх, дьобурдаах дьон баар буолаллар. Ол курдук, үгүс киһи сырдык тыһын өрүтүгэр эмчиттэр, дьонго хайа да түгэннэ күүс-көмө буолар быһаанчылар, ону тэнэ үүнэр көлүөнэни үрдүккэ-кэрээ иитэр-үөрэтэр, ытктанар учууталлар. Олортон биридэстэринэн Т.М. Каженин аатынан Арылаах орто оскуоланы алын сүһүөх кылаас учуутала. СӨ үөрэхтээһин туйгуна, үрдүк категориялаах учуутал Нюрбина Молотова Дагданча буолар. 1985 сыллаахха

МУОРАБА СУЛУУСПАЛААБЫТ КЭМНЭРБИТ УМНУЛЛУБАТТАР

Биһиги көлүөнэ ааспыт үйэ 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952 сс. уолаттара, номнуо Муоратаабы байыаннай флотка ынырыллыбыппыт 50-тан тахса сыл буолла. Аны 2021 сылта «дембелэммитт» 50 сыла – улахан Үбүлүөй! Убайдарбыт кэлбиттэрэ 55 сыллара.

МБФ-каким хайдах сылдыбыта, сулууспалаабыта туспа устуоруйа, олохун биэр умнуллубат түгүннэрэ. Бириэмэ олус түргэнник ааһар, флотка сулууспалаабыттар олоххо тардыһылаах, олоху сыналхыр буоланнар, чөл олоху тутуһан, оҕо-уруу, дьиз-уот туттан, норуот хаһаайыстыбатын араас салааларыгар, билигин да төлө кыах тийэринэн, үлэли сылдыаллар. Бочуоттаах сынньалаҥка спороллор, оҕолорун, сизинэрин, хос сизинэрин көрбө, олоххо үөрэтэллэр.

Биһиги кизн тутта ааттыбыт аҕа убайдарбытын – билигин этэннэ сылдыааччылары, онтон биһи кэккэбитигэр суох буолбуттары умнубаппыт, мэлдьи ахта-саныы сылдыабыт. Ону анал хаартыскалар көрөһүлүлэр.

Кизн туттар ыспарсымыаннары, тустууктарбытын, үлэ бэтэрээннэрин: В.К.Ефремовы – Одьулуун

«Бурдук» бааһынай хаһаайыстыба салайааччытын, С.В.Лыткины – АПРОСА бэтэрээнин, Н.Е.Прокопьевы – эн-мин дэһэр убайытын, АПРОСА бэтэрээнин, А.В.Гуляевы, В.К.Малышевы – «Гражданский килбизин» анал бочуоттаах бэлэз хаһаайынарын, Уус Алдан оройуонугар сибээс начаалынныгынан үлэлээбит «Якутскэнерго» бэтэрээнин В.С.Максимовы, В.М.Макаровы – «СӨ бастыҥ бааһынай хаһаайыстыбата» анал аат кыайылаабын, Н.Местниковы – промкомбинат Чурапчытаабы тэрилтэтин бэтэрээнин, Е.Е.Полову – Сельхозтехиникуэ бэтэрээнин, СӨ Бочуоттаах суолларын, И.М.Слепцову – тыа хаһаайыстыбатын бэтэрээнин, бастыҥ уопастыбанныгы, билигин да үлэ үөһүгэр сылдыар СӨ култууратын үтүөлээх үлэ-хитин, алгысчыты В.П.Герасимовы, индивидуальной предпринимателлэри Д.Д.Яковлевы, Г.С.Платоновы, «Охрана» анал үлэ-хитин М.Малышевы, ДОСААФ тэрилтэ Чурапчытаабы филиалын салайааччытын И.А.Максимовы, норуот эмчитин, алгысчыт, өрөспүүбүлүкэбэ «Кили ис туругун чөллөнүүтэ, этин сиинин чэбдигирдиитэ, дьылбатын салайынарыта» дьин сизэр-туом, итэһэл «Тирэх үөрэбин» тарбатааччы

А.Р.Филипповы-Байдамы, электрик, Тулаҕа-Киллэм олохтоосун В.Ядрихинскийы, СӨ миграционной сулууста үлэ-хитин, дьин статский сүбэ-хити П.Г.Спиридоновы, устуорт тириэньэрин Л.Николаевы, «Спецтранс» тэрилтэ салайааччытын Г.Максимовы, СӨ устуорт бэтэрээннэрин салайааччытын Г.Г.Сивцевы, лесник, Дирин олохтоосун Н.Аргуновы, ОДКХ бэтэрээнин, үлэли сылдыар С.Крыловы, эдэр кэскиллээх ыспарсымыаны, хаһынай үлэ-хити А.Сивцевы, биһигэ сулууспалаабыт үлэ-хитин, П.Тобуруокан мусуойун салайааччытын, билигин капитан-лейтенант званиелээх отставкаба олорор И.Е.Чымаахабы, улахан сизимин Чуумпу Океаннаабы Кыһыл Знамялаах флотка сулууспалаабыт, морпех В.С.Тарабукинны кэлэн иһэр Муоратаабы Байыаннай Флот күнүнэн эбэрдэлиибин! Бука барыгытыгар, бастатан түрөн, туйгун дорусбуйаны, эйэлээх халлааны, дьиз көргөн-нигитигэр нус-хас олох, дьоллоох буолун!

Г.С.ПЛАТОНОВ,
Муоратаабы байыаннай флотка
сулууспалаабыттар түмсүүлэрин салайааччы.

Биһиги кинилэри умнубаппыт, кинилэргэ сүгүрүйэбит

Петр Кириллин

Николай
Платонов

Петр Гурьев

Егор Макаров

Федор
Барашков

Назар Егоров

Емелья
Дьяковская

Николай
Барашков

Семен Андреев

Роман Пинигин

Петр Павлов

Степан
Ноговицын

Александр
Федотов

Виталий
Кардашевский

Станислав
Догордуров

Федотов Петр
Дмитриевич
(1950-1990)
КТОФ - 1978-81 с.
Бастаҥы ыстатыйалаах
пердэ старшината,
МБФ туйгуна,
1-кы кылаастаах
испиксис,
гвардейской торпеднай
катер, отделение
хамандыра.

В. Ефремов

Н.Максимов

В.Малышев

Д.Яковлев

А.Гуляев

Г.Сивцев

С.Лыткин

Е.Полов

И.Слепцов

В.Максимов

Н.Аргунов

Н.Прокопьев

А.Филиппов

Г.Платонов

М.Малышев

П.Спиридонов

В.Макаров

И.Максимов

В.Герасимов

И.Чычахов

В.Ядрихинский

Л.Николаев

Г.Максимов

А.Сивцев

Д.Прокопьев

Е.Гуляев

В.Тарабукин

Н.Неустроев

В.Ефремов

А.Говоров

П.Дьяковская

П.Амбросов

Д.Захаров

Кәтсизхнин бағарабын

ОДЬУЛУУН НЭНИЛИЭГИН ДЬОНУН ҮАЛА

Одбулуунга ыһыах иннинээдэ күн
кырдыаһастар балаһаннарыгар үгүс
киһи тобуоруһа муһунна. Бары да
ахтыспычча, үөрэ-көтө кэпсэтэбит.
Ити күн нэһилиэкпитигэр өр
сылларга абалара Григорий Федорович
Спиридонов оскуола сэбиэдиссэйинэн,
началынай кылаас учууталынан,
калин 10-тан тахса сыл дьыссаакка
сэбиэдиссэйинэн үлэлээбит үтүөкэн,
дьоһун киһи, бэртээхэй фотограф,
пропагандист уонна олохун нэһилиэк
дьон-сэргэтэ доруобаи, чэгиэн
буоларыгар турууласпыт ийэлэрэ
Мария Григорьевна Пингина—
Маруся тустарынан оболоро кинигэ
таһаартарбыттар. Бэлиэ дьаһалы
нэһилиэк баһылыга Людмила
Васильевна Ефремова салайда.
Олохтоох бибилиэтискээдэ өр сылларга
үлэлээбит Анна Романовна Аржакова сана кинигэ
туһунан дьонго тийиимтиэ ыһаа бибилиу
биһилиннэрдэ.

Кинигэ олус табыллыбыт — аабаачны тартаран аабар, тыла-өһө хомойой, элбэх хаартыскалар кизгэтэллэр. Спиридоновтар улахан уоллара Егор кинигэ таһаарарга тыл кетехлүтүн, бары ылынан, өйөөн, уоллара Петр сүүрэн-кетэн таһаартарбыт, ахтыы суруйбут биир дойдуллаахтарыгар махтанна. Онон сана тахсыбыт кинигэ быйыл аҕалара төрөөбүтэ 100 сылын көрсө дыһун бэлэҕинэн буолла.

Чуолан, кыс баяллары Тамара, Егор Софроновтар кыыстарыгар Евдокия Егоровна Окороковада истин махталларын тизтилер. Евдокия Егоровна олус албах матырыйааллары хомуйбут, оной муштубут дьон киникэх махталбын тизтибит. Кини билигин нэлэлиэк мусойугар айымнылаахтык үлөһүөр. Кэпэбт оҕолортон улахан уол Григорий төрөппүттэрин туһунан иһирэх тылынан кэпсээтэ. Оҕолорун үтүө үгэстэри туһунан илпүттэрин, улаатыннарбыттарын истинник махтана арынна. Софоток мааны кыыс Дуяа бизс уол быһыыгар улаалпыт, Евдокия төрөппүттэрин туһунан истин тыллардаах хохону аахта.

Эн-мин дэжэн, аймахтаагьар истинник санаһан олорбул ыаллара Николай Александрович ахтыытыгар олус долгуян ыллыбыт. Николай кэргэнэ Смена Дмитриевна сабиэт сэкирэтээринэн, маһаһын атыһыһынан үлэлээбэйтэ, 8 оёо тапталлаах ийэтэ, сцена бэтэрээнэ этэ. Кини мессензэ харахлытыгар көстөн ааһарга дылы гынна. Бырааһынныыктарга куруутун бииргэ түмсэллэр, сынньаналлар эбит. Буйуун үчүүталбыт Кыайыы күнүн ордук долгуян көрсөрө, ити күн бииргэ сэриилэспит доһотторун истинник ахтан-санаан ааһар эбит.

Отгон "уолум" дизбит биир дойдулаага, Кытаанахтак төрүттээх Николай Алексеевич Собакин колхуос, солхуос солбуллубат механигынан үлэпээбитэ Кини адаларыныын бииргэ бултаабыттары, хыра дыа маһын тизэйтэрэн улаханнык махтамытын кэпсээтэ. Евдокия Егорова Охорокова оё сааһын түгэнээрин, кинилэри кытта алтыспытын эмиз илэрэх тылынан адынна.

Үерэплит оболорун ааттарыттан мин тъл эттим. Кини бастагы учууталым этэ. Эрде адата суох хвалбыт дьоско адалыы сыһааннаһара. Оскуоһабытыгар 7 кылаас аһыллыгыгар бииги арабыт Георгий Георгиевич Седальцев РОНО инспектиэторинэн олорон көмөлөспүтүн кэлсириэ.

Учууталым миигин учуутал буспарбар сүсэлпиэр. Онус кылааска киирэр сыйлар "от үлэтигэр барыма, минне бэсчүтүтүл солбудаһыга баар" дьон үлэлэппитэ да, мин оболору кытта үлэлэхэр дьобурум, тулуурум суоһун билэрим. Онон фармаба ыһыһыкыттыыр санаалаарым.

Спиридоновтар оболоро дьаһалга мустубут
 ыалдьыттары остуолга ыһырдылар. Хойукка дизри
 истинник кэлсэтэ олорон бириэмэни да билбэтибит.
 Саҥа хикигэни Билиһиннэрии биһирэмигэр ыкса
 ыаллара Артемьевтар кыргытара-Болгоноттон
 Екатерина Андреевна, Чуралчыттан Татьяна
 Софронова кыттыыны ыла кэлбиттэр. Одьулуунтан
 Өөрөлүт оболоро — Иван Степанов, Иннокентий
 Портнягин, Елена Григорьева, Прокопий, Александра

Седәлишевтар ыблоро – Мария, Николай кәлбиттар.
Бары ылдыыттарга Спиридоновтар ыблоро
кинигэлэри бәлхәтәтилэр. Сапгыы кинигэ биһирәмигэр
сылдыбылпын эһиэхэ тиирдэбин.

“Үтүе-мааны Спиридоновтар дьиз кэргэн” диэн ааттаах бэртээхэй кинигэни уоллара Петр Григорьевич сүүрэн-көтөн, ахтылары хомуйан, хөһөнөрөн, “Бичик” кинигэ кыһатыгар бэлэттэтээн таһаартарда. Бу кинигэ сүмэтэ диэн — чугас дыно, оболоро сурулдулар.

Кириги тылы оолор сабалзабыттар, төрөпүттэрин тулунан истик, умнуллубат оёо саастарын түгэннэрин ийэлээх аёалара оёолоругар оёо сүрүйбэт тапталларын кэспииллэр. Кинигэ 270 старницалаах, онтон 180 стр. сабалаан бүтүөр дизри сыаналаах, ханна да, химиэхэ да суох сэдэх хаартыскаларынан байытыллыбыт. Архыыптан ылыллыбыт докумуоннарын, дыһносрун наёараадаларын, дастабырыанчыларынан куопуааларын киллэрбиттэр, кинигэбэ нэһиликтэн тахсыбыт талааннар—суруйааччылар Түмэрча,

Феохист Софронс ыстатыйалара бааллар. Онуоха тереппүттерин үлэлэрин бэйэлэрин ахтыларыгар олобуран суруйбуттар.

Абалара Григорий Федотович Спиридонов 1919
 сыллаахха Кытаанаахха төрөөбүт. Абата дэнэнэн, икки
 хараба суох буолбуг, олох эдэригэр олбуг. Убайынаан
 Дьэгуэрдүүн илэйдэх эбиттэр. Убайа ийэтигэр
 көмөлөхөн быраатын үөрэттэрибит, сэригэ ынырыллан,
 онно көмүс унуоҕа хаалахтаабыт.

Григорий Чуралчытаабы педучилищны 1942 сыллаахха бүтэрэн, оройуоннаабы физкультуура уонна спорт сэбиэтин бэрэссэдээтэлинэн үлэли илорон, 1943 с. бас ыйыгар сэриик барар бэрэссэкини түппүт. Сэрии аармыйатыгар, бастаан 1-кы Прибалтийскай, онтон кэлин Белорусскай фронтка Кыһыл Знамя уордьаннаах Орловскай дивизия 58-с гвардейскай стрелковай полкатын 2-с ротатыгар отделение хамандырынан, ручной пулемекка бастаах нүөмэринэн сэриилэспит. Фронтка дневник суруйар эбит. Сэрииттэн 1944 сыл ахсынны 30 күнүгэр ууга илимтигэр улаханнык бааһыран, инбэлиит буолан дойдутугар эргиллибит. Дойдутугар кэлээт, үлэ уөлүгэр түспүт. Ол курдук, 1945 сыллаахха кинофикация отделын начаалынныынан үлэлээн баран, Кытаанах оскуолатыгар учууталынан атаммыта. Онон Тааттагын төрүттөөх сэрии кэмигэр Кытаанах балыһатыгар биэлсэринэн үлэли кэлбит эдэркээн Мария Григорьевна Пинигиналыын сүрэхтэринэн сөбүлүһэн, 1945 с. эстиннэ ыйга ыал буолаллар. Кытаанахха 4 сыл олорон, 3 олохтоолор. Бастаахы олохторо Гошалаах Гриша—игирэлэр. Эдэр кэскиллээх учууталы 1950 с. Одьулуун оскуолатыгар сэбиэдиссэинэн аныыллар. Оройуонга туруорсан, эби үп көрдөрөн, оскуоланы кэнэттэрэр. Оттон 1953 с. нэһилиэкпитигэр аан бастаахын 7 кылаас аһыллыбыта. Онон олохторбут дойдутуларын тэйбэккэ үөрэнэр кыахтаммытара. Ол иннинэ Хатылынан, Чуралчынан үөрэнэллэрэ. Ону да кыахтаах, ат көлөлөөх төрөппүттэрдээх олохтор оннук дьолго тиксэллэрэ. Атыттан ситэ үөрэммэккэ, колхозска үлэли хаалар дьылгаланаллара.

Григорий Федорович салгы, эдэр учууталлар элбээннэр, начаалынай кылаастары үөрэппитэ. Мин оччолорго, 1954 с. нулевой кылааска киириэхэ үөрэммитим. Оччотоогу мункук оҕоҕо хас биридиплэригэр олус болҕомтолообо. Улахан саналааҕа, эрчимнээхтик ыраах-ыраах хардыылаан хэммара. Олус судургу майгылааҕа, хайдах баарынан көнөтүк быһаарсара. Сэрии сылларын оҕолоро аҕыйах буолан, бэйэбиттэн икки сыл аҕа убайбынан 2 сыл биригэр үөрэммитпит. Мин – бастахы кылааска, убайым – үһүс кылааска.

Учуурталбыг киизээт, бастаан, улахан кылааастарга соруудах бизэрээ. Онтон биһигинниин ылахтаһара. Кылаастары ким да, кимихэ да мэхэйдэсэлэтин курдук тутара. Оннук биһирэ үөрэммит үөлээннээхтэр билигин 72-75 саасыгытар үктэнэн олоробут. Хомойуох иһин, сорохторбут биһиги олорбутугар суохтар.

Григорий Федорович 10-тан тахса сүл дьыссаат сэбидиосойлэн үлэппэбитэ. Ол кэмүргэ хаста да үрөмүөннээн, аарка туттаран, дьыссааты биллэрдик сэргэхиллэитэ.

аяттырбытынан, "Бизэлэр Маруся", хап-харанан үөрэ көрбүт харахтардаах, ис-кирбэх сөбэрэлээх бааһынай дыахтар этэ. Бизэтигэр олус барсар гына тупсабайдык таңнара Түргэн тутунуулаах, быһаарыныылаах, ылыннарыылаах тыллаах этэ. Абата Григорий Пинигин, төрүт араспаанньатынан Конев, билиги аяттырбытынан Кирикэ, нуучча хааннааба. Сүрдээх ээспээнкээх, куруутун үөр-көтө сылдыар майгылааба, олорон турбат үлээт, отчут-масчыт киһи этэ. Үрэххэ Тыатыгыттаба отчуттарга үтэ таһааччы, дэриэбинэ сонунун сэлэргээччи, олус күүтүүлээх киһибит буолара. Оттон киһи бииргэ төрөөбүт убайын туһунан оболор докумуоннаа спосубун сиилиити сырдалгыттар. Эдэр Спиридоновтар таай сизнэрин кытта билсэллэрин, хардарыта ылдыытаһалларын хаартыскалар көрөһэйиллэр.

Таатта кылына Маруся сэрмэ сабаламмыт сайыныгар
медучилищени бүтэрэн, доруобуйа харыстабылын
министризистибэтэ аңааһынан, Кытаанааха
үлэтин сабалыр. Дойдугуттан төрөллүттэрэ кэлэн
баран, ийэтэ уһаабатах. Маруся оччотообу сэрмэ ыар
сылларыгар алаастарынан бытанан олорор ыалларга,
Арыылаахха тийэ, туос сатыы сылдьан араас
көмөнү онортуура. Олох арыый көнөн эрдэбинэ,
Одьулуунна тийээн олохсуйбуттарын, дьонун
сэргэтин сөбүлэзбитин ахтытыгар суруйбут. Биригэ
үлэлэбит дьүөгэтэ Варвара Алексеевна Барашкова—
Акушерка Варвара ахтарынан, өр сылларга бэркэ
тапсаң үлэлэзбиттэр. Оччолорго 20-чэ учаастагынан—
ферманан, сайылыгынан сылдьан, нэһилиэк дьонун
оччотообу кэмнэ олус тарбаммыт араас ыарыылартан
эмтэзбиттэр, үгүс өрүттэх чэбдигирдэр, сэрэтэр
үлэлэри ыыппыттар. Оболонору сылдьар дьахталлар
ардыгар сатаан кэлбэт түгэннэригэр тийиэн төрөтөн,
ама буолуохтарыгар дьэри онно хоно сытан көрөллөрө-
истэллэрэ.

Спиридоновтар сүрдээх аймагымсах, ыалдьытымсах ыяллар этэ. Кинигэбэ ол туһунан Григорий Федотович бырааттара Петр, Семен Спиридоновтар, күтүөттэрэ Гаврил Ефимов—Артаа, Лука Дьяконова ахталлар. Кинилэр бары билии-көрүү, майгы-сигили өттүнэн үтүөкэнкээх дьон этилэр. Оттон эдьийдэрэ Хобороос Ефимова, Дьэбдьэи—элбэх оҕоһоох дьыэ көргэн хаһаайкалара, саха далбар хотуттара этэ. Аймактара Уйбаан Дягилев, Евдокья, Сүөдэр Друзьяновтар—сэмэ үлэһит дьон. Федор көргэнэ Дуя Сивцева 7 сааһыттан таайыгар Спиридоновтарга иитиллэн, сэттис кылааһы бүтүрбүтэ. Кини санастаах таайын туһунан истинник саньырын мактанарын түһүмүн оҕолоро сүбүйбүтэр.

Спирidonceтap — чaxчy да иллэx улахан дьизэргэн этилэр. Кинилэри кытта бииргэ олоpбуттара: улахан сэнгэлээх иcтэннэрин эбэлэрэ (аҕаларын ийэтэ) Татыйаена, эһэлэрэ, Маруся аҕата Киpинкэ, аҕаларын балта Дуня Сивцева(Друзьянова), ийэлэрин эдьийин уола Миша Собакин, бэйэлэриниин 6 оҕолоро, уопсайа 13 киши. Улахан төгүрүк оcтугу тула олорон аһыылларын, бары тус-туһунан дьарыктаахтарын, кинигэ, урук аҕабалларын оҕолор долгуйа ахталлар. Алта оҕотто кыра уол Никифор 17 сааһыгар өлөөхтөөбүтэ. Атыттар бары үөрөхтэнэн, ыал буолан, идэлэринэн үлэлээн пенсияга тахсыбыттар. Билигин дьизлэнэн-уоттанан, Дьокуускайга олохсуйбуттар.

Гриша политехнической үнүстүүтү бүтүрбүт. Гоша—историк идэлзэх. Бааска Куйбышев куоракка үөрэнэк, өрөстүүбүлүктэтзэби статуправлениеба отдел начаалынныгынан өр сылпарга үлэлээбитэ. 2012 с. ыялдын өлбүт. Кэтэһилээк соботох кыыс Дуня библиэтэкэр үөрэхтээх, дыйсаавка үлэлээбит. Кини кыыһа быраас идэлзэх эбит, Тереппуттарин туһунан кинигэни таһаартарбыт уоллара Петр СССР үлэбэ комитизтин отделин начаалынныгынан үлэлээбит. Иркутскийдаагы норуот хаһаайыстыбатын үнүстүүтүн, кэлин Москвааагы Россия госулууспатын академиятын бүтүрбүт.

Учуулталбыг 1983 с. дойдугуар Одылуунга олон, баара-сува 64 сааһыгар ылдһан өлбүт. Оттон кэргэнэ Маруся таас дьиз ылан, сизин оолорун бүүбэйдэһэн, 1992 с. 70 сааһыгар олохтон түөрээбэһа.

Спиридоновтар—Одбулун нэһилиэк сайдыытыгар улахан сабыдыаллаах дьон. Биирдэс байлыһаны туттарбыта, иккинэ 7 кылаастаах оскуоланы астарбыта. Кинилэр иккиэн коммунист, солбуллубат лектордар этилэрэ. Григорий Федотович табаарыстыы суут, быһыбар хамыһыйатын бэрэссэдэтэлэ буолара. Оттон Марусята суох нэһилиэккэ култуурунай дьаһал буолбат эгэ. Бэрэссэдэтэл Егор Семенович Николаев, агроном Дмитрий Кононович Федоров кэргэттэрин кытта сахалыы танаһы пропагандалааһынга улахан үлэни саҥалаабыттара. Оннооҕор 1966с. сайыныгар биһиги, ыччат ферматын кырыттары, саха танаһын тиктэн түспүт хаартыскабыт баар. Эдэр сааспыт кэрэ өйдөбүлэ буопан харалла сылдыар. Ону учууталбыт Григорий Федотович түһэрбитэ Кини түһэртээбит хаартыскалары: нэһилиэк бастынганара, сэрим буйууннара, үгүс үөрүүлэх түгэннэр, эдэрдэр сыбаайбалара үстүсруйаны сырдатар үлэлээх өйдөбүннүх буолан, оройуоннаабы мусуойга хараллан сытпалар. Буопоро аҕаларын сорох үлэлэрин нэһилиэк мусуойугар туттаарытара.

Төрөлүүт, дыз карган элгэтз обону киһигынар. Онуоха Спиридоновтар олохторун, үлзлэрин-хамнастарын, дыз карганнэрин, обону ииттигэ көрүүлэрин сырдаттар иһиэх тыллараынан суруллубут кинигигэ булак ааҕаргытыгар, олоххутугар туһанаргытыгар субэлиибин.

Таисия СИВЦЕВА (СЕДАЛИЩЕВА),
Г.Ф. Спирidonov уерэнзэччитэ.

Оболору тизэйн үөрэтиини тэрийиэххэ

Айдааннаах 202 нүөмэрдээх уураах быстах тохтоулунна даҕаны, кыра оскуолалар кыһалҕалара өссө сыгырхайан иһэргэ дылы. Оскуола сабылына, кыччаата да, кыра дэриэбинэлэр, учаастактар эстибитинэн, мөлтөөбүтүнэн бараллара саарбахтаммат. Олору хайдах быһыахха? Онуоха мин быһаччы манньык этиилээхпин.

Кыра учаастактарга, холобур, Түөйэҕэ, Кындалга... үлэлиир оскуола-саадалары төрүт аһимизэххэ. Төһө даҕаны ороскуоттаах буоллуннар. Олор тохтоотокторуна, ол дойдун эстигэ барара чуолкай. Дьинэр, кыры учаастактарга дьон сэргэ олохсуйуон сөп бөҕө. Олорго суоһу-ас ииттэргэ ото-маһа дэлэйэ, булда-балыга элбэҕэ, айылҕата үчүгэйэ, чуумпута, дьон тобо олорбот буолуой? Онуоха эбэн, аныгы цивилизация (уот-күөс, талэбинсэр, интерниизт, араадыһа) кириэн, кириэн туох да итэҕэһэ суохтар. Кинилэр олохсуйбат, көһөр сүрүн төрүөттэрэ 5-с, 9-с кылаастан оболорун баһыһан кири сиргэ таһаһаллар. Ол-сөп, Онтон арай, төрөппүт оҕото орто оскуоланы бүтэриэр диэри бэйэлэригэр куруук баара эбитэ буоллар, көһө сатааччы биллэ аһыһыра, учаастак кыра дэриэбинэ чөл хаалара мөккүөргэ туруон табыллыбат.

Онтон 10-20 биэрэстэ иһинэн үөрэнээччилэри кири оскуолаҕа күн аайы массыынанан таһан үөрэтиини олохтоотоххо, ити кыһалҕа быһаарыллар.

Чэ, холобур, Бэрэ, Түөйэ 5-11-с кылааска үөрэнэр оболорун Уһун Күөлгэ, Кындалтан Болтоноҕо, Уорбаҕтан Хадаарга, күн аайы таһыны тобо кыһаллыбат буолуой? Айаннарыгар элбэх бириэмэ барбат.

Аны билигин оболор 9-с кылаас кэнниттан аһаһа орто үөрэх кыһаларыгар барыһылаа элбээтэ. Онтон сорох орто оскуолаларга 10-11-с кылаастарга үөрэнээччи тиийбэтэ, суоҕа тусла кыһалҕа буолла. Холобур, быйыл Болтоно сана таас оскуолатыгар 11-с кылааска бири да үөрэнээччи суох дииллэр. Оччотугар, аһыһах оболоох орто оскуола 10-11-с кылаастарын сабан баран, аттынааҕы оскуолаҕа күн аайы таһан үөрэтиэххэ сөп. Холобур, Чакыртан Хайахсыкка, Хадаартан Дирингэ диэбит курдук.

Бу этиибин үгүс төрөппүттэр, нэһиликтэр утараллара өйдөнөр. Ол эрэри төрөппүттэр бири өйдөөн, кылаабынайа, аһыһа оболоргут чин билиини ыһахтарынаада. Мин урутааһыһах оболоох оскуола оболорун билиилэрэ ордуу буолуо дии саныһарым. Онуока букаһын сыһаа эбит. Оҕо учууталтан эрэ буолбаҕа, оҕо оботтон кытта үөрэнэр. Кыра оскуола баазага мөлтөх буолара эрэбил уонна, кырдыгынан элбэххэ, кыра кырыһы оскуолаҕа үчүгэй, уопуттаах учууталлар тиийбэттэрэ сыһыһа буолбатах. Онуоха аһыһах оболоох оскуолаларга учуутал хамнаһа элбэх оболоох оскуола учууталларынааҕар кырата эмиз дьайара эрэбил.

Бу этиибин үл-харчы өттүнэн ырытан көрүүм. Күн аайы учаастактан оболору таһарга бири суолпарга уматыктары 100 тыһ. солк барыан сөп. Таһар тизиниһикэни буларга туох да кыһалҕа суох быһыһахха үлэ буолуоҕа. Оттон сорох оскуолаларга 11-с кылаастарга баара-суоҕа 10-ча оҕону үөрэтэргэ төһөлөөх ороскуот таһарын ааһан көрүм.

Аны бу этиибин утарааччылар суолбут кыһаһан, оҕону таһыны сэрэхтээх дииллэрэ эрэбил. Оно сабулэспэппин. Алтынныһтан ыам ыйыгар диэри «кыһыһы суол, Манна бири өйдөөн, «Куһаһан үчүгэйдээх» диэбит курдук, суол төһөнөн тупсар даҕаны, сааһаһа элбириин бары билэр иһикит. Ол кэнниттан суолу тупсарыһы үлэтин ыһаахха сөп бөҕө.

Түмүгэр бу мин этиибин олоххо киллэрдэххэ, туох барыһаах буолуой? Кырыһы учаастакка, холобур, Түөйэҕэ, Уорбаҕа, Кындалга, олороруттан тугулуҕа суох төрөппүттэр оболору орто оскуоланы бүтэриэхтэригэр диэри куруук аттыларыгар баар буолаллар, дьизэ-уокка көмөлөһөллөрө элбиэр. Сорох сирдэргэ 10-с, 11-с кылаастар сабыллан, үөрэх саһаатыгар элбэх үл-харчы кэмчилэнэр, үөрэнээччилэр билиилэрэ тупсар, кыра учаастактар эстиилэрэ тохтуур. Онтон суоһу-сылгы элбиригэр кыһах үөскүүр.

Бүтэһигэр улуус, нэһилиэк салаһааччыларга, төрөппүттэр, уопастыһаннас, бу мин этиилэриин үөрэтэн көрөк, сөптөөх дьаһаллары ыларгыһыгар баһарабын.

Иван ПОНОМАРЕВ.

ГИМС извещает

Соблюдайте правила безопасного поведения на воде!

Отдых на водоеме является прекрасным средством укрепления здоровья человека, но только при соблюдении личной осторожности. Некоторые отдыхающие пытаются заплывть подальше от берега, нырнуть глубже забывая о том, что показное удаство может обернуться трагедией. Анализ происшествий на водных объектах показывает, что большинство несчастных случаев с людьми происходит по причине плавания в нетрезвом состоянии, ныряния в не обследованных и не знакомых местах, а также по недосмотру взрослых.

В целях предупреждения несчастных случаев с людьми на водоемах Государственная инспекция по маломерным судам Чурапчинского района напоминает о необходимости соблюдения правил безопасного поведения на воде.

НЕ ПЛАВАЙТЕ В СОСТОЯНИИ ОПЬЯНЕНИЯ. НЕ НЫРЯЙТЕ В НЕОБСЛЕДОВАННЫХ И НЕОБОРУДОВАННЫХ ДЛЯ ЭТОЙ ЦЕЛИ МЕСТАХ НА ВОДОЕМАХ!

НЕ ЗАПЛЫВАЙТЕ ДАЛЕКО ОТ БЕРЕГА, РАСЧИТЫВАЙТЕ СИЛЫ НА ОБРАТНЫЙ ПУТЬ!

НЕ ПЕРЕОХЛАЖДАЙТЕ ОРГАНИЗМ ДЛИТЕЛЬНЫМ ПРЕБЫВАНИЕМ НА ВОДЕ ВО ИЗБЕЖАНИЕ СУДОРОГ!

БУДЬТЕ БДИТЕЛЬНЫ В ОТНОШЕНИИ ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ, НЕ ОСТАВЛЯЙТЕ БЕЗ ПРИСМОТРА ДЕТЕЙ!

К судоводителям сотрудники ГИМС Чурапчинского района обращаются с просьбой соблюдать правила пользования маломерными судами и правила охраны жизни людей на водных объектах.

А.В. ЗАХАРОВ,
руководитель Чурапчинского иу.

Улуу Кыайы 75 сылын корсо

“Умнуллубат өйдөбүл” викторина Бэйэбин тургутан көр!

1. 429 өстөөхү суоһарбыт улуу снайпер, Сэбиэскэй Сойуус Дьоруойа. Кини кимий?
2. “Повесть о настоящем человеке” сһэһи ким суруйбутай?
3. Аҕа Дойду Улуу сэриитин уонна тыыл кыттыһаахтарын ааттарын үйэтитэр 10 туюмнаах өрөспүүбүлүкэтээҕи мемориал-кинигэ.
4. Киинэ буолбут “Судьба человека” айымньыны ким суруйбутай?
5. Аҕа дойдуну Улуу сэриитин кыттыһааҕа, учуутал, үйэтитээччи И. М. Павлов Чурапчы улууттан сэриигэ кыттыһыт бири дойдулаахтарын ааттарын үйэтитиһэ аан бастакы тахсыһыт-кинигэ.
6. Ырыа буолбут “Журавли” хоһоон ааттара кимий?
7. Норуот таптаан ыллыыр «Хайыһар» ырыаны ким суруйбутай?
8. “Ытык Ильмень” поэманы ханнык суруйааччы суруйбутай?
9. Сэри кэмигэр өстөөх автоколоннатын умайыт самолетунаа тарааннаан, бири бастакынан хорсун быһыһыны оһорбут летчик аата кимий?
10. «Два бойца» уус-уран киинэҕэ «Темная ночь» диэн ырыаны ким ыллыһарый?
11. «Семнадцать мгновений весны» хас серияттан турарый?
12. «Кыайыһы» диэн хартыһыһы ханнык саха худоһунньуҕа уруһуйдаабытай?
13. Аҕа Дойду Улуу сэриитин кыттыһааҕа, саһар С.Д. Флегонтов туһунан «Бизэ бойобуһу уорданаах» диэн кинигэни ким суруйбутай?

14. Таатта улуһун баайаҕа нэһилиэгиттэн 5 уолун сэриигэ сүтэрбит ытык ийэ кимий?
15. Ханнык Саха сирин куоратыгар Аҕа Дойду Улуу сэриитин кыттыһаахтарыгар, үс Сэбиэскэй Сойуус Дьоруойдарыгар пааматынньык баарый? (Бүлүү куорат, Кондаков Н.А. Степанов Н.С. Миронов А.А.)
16. Ильмень күөлгэ дьоруойдуу өлбүт саха саһааһаһыгар обелиск Россия ханнык усаһаһыгар турарый?
17. Саха сириттэн Аҕа дойдуну Улуу сэриитин кыттыһаахтара, хас Сэбиэскэй Сойуус Дьоруойа баарый?
18. «Я не могу забыть артиллерийского снайпера-бронбойщика» иоторым беседөөл в блиндаже, куда он явился по моему вызову, - пишет маршал. - По национальности он Саха, рослый и сильный физически. Он один остался из всего расчета со своей 45-миллиметровой пушкой между нашими траншеями и траншеями противника в ложине на северном скате Мамаева кургана» «Сражение века» диэн кинигэтигэр Сэбиэскэй Сойуус маршала В.И. Чуйков ким туһунан суруйбутай?
19. “День Победы” ырыа муусукатын ким суруйбутай?
20. Бу ырыа тылларын ким суруйбутай? Сэри уотугар хас да сыл сылдьан, Саһаат ыар кэмнэри көрбүтэ, Суумкатын сүгэн, сулуһун аһыһан Дьизитигэр бу төһөнөн иһэрэ...

Улуустааҕы кири бибилиһиттэҕэ ааһааччыны кытта үлэлиир салаата.

Күһү уонна сокуон

Алимент туһунан

Алимент— диэн сокуоннай саастарын ситэ туола илик оболор, эбэтэр сокуоннай саастарын сиппит, үлэни кыһаһа дьизэ кэргэн чилиэһинэриин иитиһигэр харчы сириэстибэтэ буолар.

РФ Дьиз кэргэн кодексыгар ыйыллыһыһынан, төрөппүттэр сокуоннай саастарын ситэ туола илик оболорун уонна саастарын сиппит, көмөҕө наадыһар оболорун иитэр эбээһинэстээхтэр.

Алимент ирдэбилин болдьобун хаачахтааһын оҕо сокуоннай сааһын туолуор диэри буолар. Ол аата, суукка оҕо 18 сааһыгар диэри хаһан баһарар ирдэбил сайабылыһаннаһы киллэриэххэ сөп. Ол тыһан баран, алимент аарыллыһыта ирдэбил сайабылыһаннаһа суукка кирибит күнүттэн барар. Алимент эһин ирдэһини толорор суут уурааһын толорторооччу алименна иэс суоттааһыһыгар олоһуран уонна 2007 сыл алтынны 02 күнүнээҕи 229 №-дээх «Толорторуулаах ыһыһы туһунан» РФ Федеральнай сокуонугар саһаһаһан ыһыһылар.

РФ Дьиз кэргэн кодексын 113 ыһатыһыһынан алимент аһыһыт кэмнээһитэ нотариальнай өттүнэн

биһэргэммит себулэһиһэ эбэтэр толорторуулаах тиискэ олоһуран, үс сыл иннинээҕи кэм ыйыллыһыт докумуоннары ирдэһиниһэ түһэрииттэн ирдэнэр. Онтон алимент нотариальнай өттүнэн биһэргэммит себулэһиһинэн эбэтэр толорторуулаах лиһиһинэн алимент төлүүр сирэй буруһунан тугулуубатах буоллаһына, алимент төлөбүрэ ыйыллыһыт кэмтиттэн ирдэнэр.

Алимент эһин суоттааһыһы ирдэһээччи сайабылыһаннаһыһынан суут уурааһын толорторооччу суутуур. Үөһээ ыйыллыһыт РФ Дьиз кэргэн кодексын ыһатыһыһынан, алимент эһин иэзмэйэ суут уурааһын толорторооччунаа суут таһаарыһыһынан эбэтэр өрүттэр хардэһыта себулэһиһилэриһэн быһаарыллар.

Алимены сөптөөх болдьооххо төлөөбөт түгэннэ содула РФ Дьиз кэргэн кодексын 116 ыһатыһыһыгар ыйыллар. Оһно алимент иһэ суут уурааһыһынан таһаарыллыһыт алимент төлүүр эбээһинэстэммит сирэй буруһунан үөскээбит буоллаһына, кири 0,5% неустойка төлүүр алимент эһин сууматыһтан хас болдьобун аһары күнүнэн. Неустойка кэзмэйэ суут быһаарыһыһынан алимент төлүүр эбээһинэстэммит сирэй дьиз кэргэн уонна матырыһаһынай

баһаһыһаннаһыта учуоттанан аһыһан сөп – өскөтүн, неустойка кэзмэйэ уопсай алимент эһиттэн аһара элбэх буоллаһына. Маны таһыһан, алимент ылар сирэй алимент төлүүр эбээһинэстэммит буруйдаах сирэйтэн алимент төлөбүрүн болдьобун аһары иһин тиисэрлиһит нечөөтү ирдэһэр бырааһтаах.

Алимент суотун кыһар ирдэһээччи эбэтэр иэстээх сирэй себулэһээт буоллаһтарыһа, суукка алимент эһин уларыһар туһунан сайабылыһаннаһы киллэрэр бырааһтаахтар. Суут уурааһын толорторооччуга сайабылыһаннаһа суруһан, иэстээх сирэйи РФ Административнай буруйдар туһтарыһан кодексын 5.35.1 ыһатыһыһынан эһиһиһиһээтэ тардыаһа, 2007 сыл алтынны 02 күнүнээҕи 229 №-дээх «Толорторуулаах ыһыһы туһунан» РФ Федеральнай сокуон 67 ыһатыһыһыһынан быһах кэмкэ иэстээх сирэй Российскай Федерация таһыгар барыһыһын хаачахтааһыһы туруорсуоһа, өттөн кэлин иэстээх сирэй салгыһы алимент төлүүртэн куотуран түгэһиһэр, киһини РФ Холуобунай кодекс 157 ыһатыһыһынан холуобунай эһиһиһиһээтэ тардыаһа сөп.

В.П. ДМИТРИЕВА,
СӨ 35 №-дээх Чурапчытааҕы суут учаастаһын мировой судьуйата.

Күн-дөйл туруга

От ыйын 25 күнүттэн 29 күнүгэр диэри халлаан туруга

День недели	25 июля				26 июля				27 июля				28 июля				29 июля			
	Завтра				Пятница				Суббота				Воскресенье				Понедельник			
Местное время	03	09	15	21	03	09	15	21	03	09	15	21	03	09	15	21	03	09	15	21
Облачность, %																				
Явления погоды																				
Температура, °C	+11	+23	+27	+20	+12	+23	+27	+20	+11	+22	+26	+19	+12	+20	+26	+22	+16	+25	+29	+25
Давление, мм рт.ст.	740	740	738	736	735	735	732	732	731	732	731	732	732	733	732	731	732	732	731	731
Ветер: скорость, м/с	2	2	4	3	2	2	3	3	2	3	3	4	2	3	2	1	2	1	1	1
порывы, м/с		5	11	8		5	10	8		8	10	11	5	7	8			4		4
направление	Ю	Ю	Ю	Ю	Ю	Ю-В	Ю-В	Ю	Ю-В	Ю	Ю-В	Ю	Ю-В	Ю-В	Ю-В	Ю-В	Ю	Ю	В	Ю
Влажность, %	66	37	25	34	67	31	24	27	62	41	31	49	92	55	47	66	82	47	36	63
Солнце: восход заход	03:16 21:17				03:19 21:14				03:21 21:11				03:24 21:09				03:27 21:06			
Луна: восход заход фаза	23:14 13:12				23:23 14:35				23:37 16:02				23:58 17:30				- 18:53			

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Талталлаах аҕабытын, эһэбитин, хос эһэбитин **Спартак Григорьевич СЛЕПЦОВУ**—Чурапчы улуутун, нэһилиэгин бочуоттаах гражданинын, ССРС, Россия үтүөлээх донорун, үлэ уонна сцена бэтэрээнин, “Үтүө Дьыала”, “Сэрии тулаайахтара” мэтээллэр, “Оройуонун иннигэр үтүөлэрин иһин” үһүс истиэллэннээх бэллэ хаһаайынын 80 сааскын туолбут үбүлүөйдээх күнүгүнэн истинник эбэрдэлиибит!

Биһиги туспутугар кыһамньын, олохпутун булгарбыт үтүө санаа иһин махталбытын тиздэбит. Дьолго истиг сыйыанын, олоххо бэринишээбин биһиэхэ холобур буолар. Эйигинэн бары кизн туттабыт. Өссө да үһүннүк, ыарыыны билбэккэ, биһиги тапталбытыгар уйдаран, дьон-сэргэ махталынан угуттанан, дьоллоохтук олор дьизн алгыссытын аныыбыт!

Оболорун, сизинэрин, хос сизинэрин.

Внимание!

Трагедия в детском лагере

В ночь на вторник пожар уничтожил детский палаточный лагерь на территории горнолыжного комплекса «Холдоми» в Хабаровском крае. Погибли три девочки и мальчик из Комсомольска-на-Амуре, пострадали еще восемь человек. Следственный комитет России ведет расследование — по подозрению в халатности задержаны учредитель и директор владеющего лагерем ООО «Экстрим Сервис» Виталий Бурлаков и директор лагеря Максим Кузнецов.

Следственный комитет возбудил уголовное дело по факту пожара в палаточном городке, располагавшемся на территории горнолыжного комплекса «Холдоми» в Хабаровском крае. Глава ведомства Александр Бастрыкин поручил передать дело в центральный аппарат СКР. По данным МЧС, пожарных в лагерь вызвали не сразу, поскольку поначалу тушение пытались организовать силами персонала. Вызов поступил около 2:34 по местному времени. Команда сотрудников МЧС прибыла за 10 минут. К тому моменту пожар уничтожил 20 палаток из 26. Общая площадь возгорания составила 240 кв. м. На тушение ушло два часа.

Причиной возникновения пожара — НППБ при эксплуатации электронагревательных приборов.

ОНД и ПР по Чурапчинскому району.

Айарыллык

ДЬЭДЬЭН

Дьыргыл сыттаах дьэдьэним —
Дьылкы кэмин үөрүүтэ,
Дууһам сырдык изилитэ
Дьэдьээн сытыныын булкуста.

Итии салгын илгийэр,
Имэрийбэхтээн ылаахтыыр,
Имигэстик тарбахтар
Илигириллэр тахтобокко.

Нарын намчы илиилэр
Набыл холку бэйэлэр.

Нуолур солко сэбирдэхтэр
Нуобалдьыа сэгэйэллэр.

Намыын кэрэ сагалар
Намчы уостан тахсаллар,
Кэрэ кыыспыт издэһэ
Кыһлар дьэдьээн өгнөнөн.

Самаан сайын бэллэ
Симэх отум быһыыгар
Ситэр кыһыл өгнөнөн,
Сиздэрэйдик дьыргылан.

Дэдьээн аһым умсулбана
Далбар хотун санаата
Дэлгээйдик үүннэбинэ,
Дьолун аһым кизгэлэ.

Сизн обону үөрдээри,
Сыралаһан үгүүбүн
Самаан сайын илгэтин —
Сиздэрэйдик дьэдьэни.

Оҕоойуктун толорон,
Оһуор-бичик ыабыабар
Оргууу аҕай куутабын,
Олус дьизн дуоһуабын.

ОТЧУТ

Ходуһаҕа, алааска
Хотуур тыаһа сырдыргыыр,
Хоһуун дьонум аһыллан,
Хонноохтохтук охсоллор.

Сытыы, кылаан хотуурбут
Сыыдамсыа уунангыыр,
Силпит отум нымси баран,
Субуу тэнтэ сыыйыллар.

Күнүм уота сыралайан,
Куйаас кэмин кэрэһилиир,
Кураһ итии салгынтан
Куура хатар куолайым.

Хонук күнүр ааһыахтара,
Хотобостуу субуллан,
Хотобулаах үлэттэн
Хотум, этим кытаатыа.

Иннокентий АЛЕКСЕЕВ.

БИЛЛЭРИИ

Бу дьыл от ыйын 31 күнүгэр, 16.00 чаастан «Бостур Уус» стадионна күһүңкү туяахтаах булка лицензия ылытын испиһэгин уочаратын быһаарар тэрээһингэ улуус булгуттарын бука барыгытын ыһырабыт.

Биирдии булчуттан ирдэниллэр:

1. Пааспар
2. Булт билиэтэ

«Эркин» эр дьон түмсүүтэ.

«Чурапчы улууһа (оройуона)» МТ дьаһалтата.

Улахан Куөлтэн төрүттээх «СтройРесурс» ХЭТ салайааччыта

ПЛАТОНОВ Олег Дмитриевич

эдэр сааһыгар олус соһумардык олохтон туораабытынан, кэргэнигэр, оболоругар, аҕатыгар, ийэтигэр, бары аймахтарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Улахан Куөл олохтоохторо.

Кутурбамнарын тиздэллэр:

- Талталлаах оболоро Платонов Олег Дмитриевич эдэр сааһыгар олус хомолтолоохтук олохтон туораабытынан,

күндү бииргэ үөрэммит доһордугар Дмитрий Семенович, кийииттэригэр Мария Иннокентьевна Платоновтарга Г.П. Башарин аатынан Сылан орто оскуолатын 1973 сыллаахха бүтэрбит доһотторо.

- Сылан нэһилиэгиттэн төрүттээх Платонов Олег Дмитриевич хомолтолоохтук олохтон туораабытынан, төрөппүттэригэр Мария Иннокентьевна, Дмитрий Семенович Платоновтарга бииргэ төрөбүттэригэр, кэргэнигэр Анастасияҕа, оболоругар Сылан нэһилиэгин «Көлүө» түөлбэ олохтоохторо.

Кылаабынай эрдээктэр - Л.В. ГОРОХОВА
Эпиктиил сэкиргээтэр, сурук отделе - А.Н. ЗАХАРОВА.
Кэрэспадьыан - С.А. ЖЕНДРИНСКИЙ.
Таналаны - Л.К. ПОПОВА.
Бачээттээһини - Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тэрийсн таһаарааччылар: СР
Правительствота, Чурапчы улуутун
«Саҥа олох» редакциянай-издательскай
холбоһук автономнай уффедеһе,
Российскай Федерация Россияндээри
СР управлениетыгар 2012 с. кулун тутар
15 күнүгэр регистрацыйаһыт нүмэри —
ПН №ТУ14-0238.

Редакция, издатель
аадырыһа: 678670, Чурапчы
сэл., Карл Маркс уул. 26 «а»
Телефоннарыт: редактор
— 41-332, отделеһар — 41-285,
41-358. E-mail: sanaoloh@
mail.ru, сайт: sanaoloh.ru,
instagram: @sanaoloh

Бачээккэ саҥаас: № 55 (11612)
Кээһий: 2 бач. лияс
Ахсаана 1050. Хаһыат сыһыата: 15

Аһаар суруйуу иһиттэр саҥа
редакция иһиттэрин аһаар сит түһүр
буһаһах. Суруйуу иһиттэр чалгыһар
кэрэспадьыаннарыт аһаартаһаһа аһаар иһит
буһаһах.